

CAROLINE
PAUWELS

ODE AAN DE
VERWONDERING

met tekeningen en gedichten van

GERDA
DENDOoven
BART
MOEYAERT

ACADEMIA
PRESS

fiets

je zit achterop
dus zie je een rug
en niet wat er komt

als je dan roept
zeg mij wat er is
zegt een stem
de weg, kind, de weg

op een dag denk je
klaar, ik heb het gehad
met dat zicht van opzij

er is altijd wel iets
wat ik nog niet kan
nog lang niet weet
of beter niet zeg

mag ik nu het stuur
dan slingert het pad
en tingelt mijn bel

ik ga naar een plek
waar ik nooit ben geweest
en fiets ik verkeerd
is dat pech, maar niet erg

wat ik zie hou ik bij
een berg heeft een top
en de wereld krijgt mij

— Bart Moeyaert

‘BEKIJK DE GANZENVOET’

Niemand maakte mooiere lijstjes dan Leonardo da Vinci. Lijstjes van boeken die hij had gelezen, van boeken die hij wou lezen en van waar hij die mogelijk kon vinden. Lijstjes van dingen die hij wou te weten komen of wou doen.

‘Vraag de meester van de rekenkunde te laten zien hoe je een driehoek moet kwadrateren... Vraag Giannino de Kanonnier hoe de toren van Ferrara ommuurd is... Vraag Benedetto Protinari met welke middelen ze in Vlaanderen op ijs lopen... Vraag een meester in waterbouw je te vertellen hoe je een sluis, kanaal en molen op Lombardische wijze repareert... Haal de metingen van de zon die me beloofd zijn door Maestro Giovanni Francese, de Fransman.’¹

Sommige lijstjes, aldus zijn biograaf Walter Isaacson, zijn aansporingen tot zichzelf om dingen waarvoor de meesten van ons geen aandacht hebben, zo nauwkeurig mogelijk te observeren. ‘Bekijk de ganzenvoet: als die altijd open zou zijn of altijd gesloten, dan zou het schepsel zich nooit kunnen bewegen... Waarom is de vis in het water sneller dan de vogel in de lucht, als het juist tegenovergesteld moet zijn aangezien het water zwaarder en dikker is dan de lucht... Blaas de longen van een varken op en bestu-

deer of ze in de breedte en de lengte uitzetten of alleen in de breedte... Beschrijf de tong van de specht...'

Da Vinci liet ruim 7200 bladzijden aantekeningen en kladjes na. Omdat papier kostbaar was, is elke centimeter daarvan volgeschreven of getekend. Ideeën, waarnemingen, schetsen van nog uit te vinden toestellen, fabels en raadsels, Latijnse woorden en verbuigingen, aantekeningen over het gebruik van kleuren, over hoe licht wordt weerspiegeld en schaduwen kunnen variëren, tekeningen van dissecties, ontleding van de vleugelslag van vogels, wiskunde problemen, tekeningen van markante koppen, van de spieren in het aangezicht, van engelen, van monsters, van werktuigen en machines, van wapens, van nog niet bestaande muziekinstrumenten, van bewegingen in het water, van jonge mannen. Het verslag van, zoals Isaacson het noemt, 'een geest die danst met de natuur'. En daartussen, zoals gezegd, lijstjes en nog eens lijstjes.

Da Vinci had een uitzonderlijk talent voor verwondering. Da Vinci was eigenlijk in alles geïnteresseerd. Dat is een eigenschap die hij met wel meer grote geesten deelt. Zo schreef Albert Einstein in een brief aan een vriend over zichzelf: 'Ik heb geen bijzondere talenten, ik ben alleen enorm nieuwsgierig.'

Maar verwondering en nieuwsgierigheid zijn niet voorbehouden aan wetenschappers en kunstenaars. Van nature zijn we allemaal nieuwsgierig. Als je drie bent, is alles een

wonder. Alles wil je weten, alles is even interessant. Waarom is de zee blauw? Waarom wordt het donker? Waarom is die meneer kaal? Waarom, waarom, waarom. En op je verbeelding staat al evenmin een rem. Met drie stukken hout bouw je een boot en trotseer je de oceaan. Een hoed en een borstelsteel en, voorwaar, daar staat Hare Majesteit: 'Leve de Koningin!'

Ergens op weg naar de volwassenheid verliezen de meesten van ons die onbevangenheid. Gaandeweg wordt het vuur van de nieuwsgierigheid gedoofd. In het dagelijks leven is dan nog maar weinig plaats voor verbeelding of verwondering: de dingen zijn wat ze zijn, zo is het nu eenmaal, helaas ...

Dat is jammer, want verwondering is net wat het leven kleur geeft en de moeite waard maakt. Verwondering is wat ons voortstuwt, wat maakt dat we onze talenten ontplooiën, dat we onze grenzen verleggen, dat we boven onszelf uitstijgen en, uiteindelijk, geluk vinden in wat we doen. Als er geen verwondering meer is, wordt alles grijs en liggen ontgoocheling, gelatenheid en wanhoop op de loer.

Maar niets is verloren. Net zoals je jezelf het vermogen om verwonderd te zijn kan afleren, kan je het jezelf ook weer aanleren. Je verliest de verwondering door onachtzaam te zijn; je verwerft ze opnieuw door volop aandacht te geven aan wat je omringt. 'Er zijn slechts twee manieren om je leven te leven: doen alsof niets een wonder is, en doen

alsof alles een wonder is,' zou Albert Einstein ooit gezegd hebben. Aan ieder van ons de keuze.

De genialiteit van Leonardo was, volgens Isaacson, 'van een soort die we kunnen begrijpen en waar we zelfs van kunnen leren.' Ze was gebaseerd op 'bekwaamheden die we zelf ook kunnen nastreven om onszelf te verheffen, zoals nieuwsgierigheid en aandachtig observeren. Zijn inbeeldingsvermogen was zo licht ontvlambaar dat het aan fantasie grensde, en dat is ook wat we kunnen proberen in onszelf te bewaren en mee te geven aan onze kinderen.'

Plus est en nous. Laten we de verwondering opnieuw in ons leven toelaten. Laten we leren van Leonardo: 'Bekijk de ganzenvoet'!

Zo niet

Was ik hier al eerder en zo ja: bestond ik in je buurt?
Was ik de handen in je schoot? Was jij de branding,
ik het strand? Was jij een kale man, en ik een hoed

die voor jou uit de straat in woei? Was ik het suizen van
een schommel, was jij een meisje dat haar ogen sloot
omdat ze aan verdwijnen dacht, terwijl er volgens mij

nog niemand schommelend verdwenen is? Was jij
de dood en ik de boog waarmee je joeg? Was jij er eerst
en ik het ei? Was jij het antwoord dat ik altijd vroeg?

Zo niet: was je heel eenzaam zonder mij?

— Bart Moeyaert

IN DEN BEGINNE IS ER DE VERWONDERING

‘Een gemoedstoestand die ontstaat wanneer men iets gewaarwordt dat men niet of anders had verwacht.’ Zo omschrijft Van Dale ‘verwondering’. Merk op, het gaat om twee verschillende dingen: een gewaarwording en een gemoedstoestand.

De aard van die gewaarwording blijkt uit de betekenis van verwante woorden. Zo levert het werkwoord ‘verwonderen’ omschrijvingen op als ‘vreemd toelijken’, ‘verbaasd zijn’, terwijl ‘verwonderlijk’ aanleunt bij ‘vreemd’ en ‘zonderling’. ‘Wonder’, dat in elk van deze woorden aanwezig is, wordt gedefinieerd als ‘iets buitengewoons’, ‘iets dat men niet verklaren kan’, ‘de manifestatie van een bijzondere kracht’, ‘verbazingwekkend’.

De gemoedstoestand wordt beschreven in het betekeniswoordenboek.² Verwondering behoort tot de woordengroep ‘verrast zijn’, die staat tegenover de woordengroep ‘verwachten’. Verwondering en aanverwante termen roepen vooral fysieke connotaties op: ‘perplex staan’, ‘grote ogen trekken’, ‘ergens van opkijken’, ‘voor gek staan’, ‘staan te gapen’, ‘zijn oren (of ogen) niet kunnen geloven’, ‘uit de lucht vallen’, ‘omvallen van verbazing’, ‘verstommen’, ‘met

open mond staan,' 'van de hand Gods geslagen zijn,' 'stomverwonderd,' 'stomverbaasd'...

Eerst is er de gewaarwording, dan is er de verrassing, vervolgens is er de manier waarop we omgaan met de vaststelling dat iets anders is dan we hadden verwacht. We kunnen besluiten niets te doen: de schouders ophalen en overgaan tot de orde van de dag. We kunnen het niet-verwachte afdoen als zijnde een uitzondering of toeval, een gril van de natuur. We kunnen onze verwachtingen bijstellen, zodat wat vreemd was, gewoon wordt. In alle gevallen: weg verwondering.

Dat lukt vaak, maar soms ook niet. Soms blijft het knagen. Soms blijf je worstelen met de vaststelling dat er iets is dat tegen het vertrouwde aan schuurt, dat een obstakel vormt op de vertrouwde weg die je dacht te nemen. Zo begint het eigenlijke verwonderen.

Dat verwonderen kan op talloos veel manieren gebeuren en alles kan voorwerp van verwondering zijn. Verwondering kan het resultaat zijn van rationeel inzicht, maar net zo goed van een plotse inval; van geduldig verworven nieuwe kennis en inzicht, maar ook van een onverwachte schok of gebeurtenis. Soms zijn we verwonderd omdat we iets opmerken dat pertinent niet lijkt te kunnen, soms omdat we voor het eerst stilstaan bij dingen die we al heel vaak hebben gezien, zonder te hebben opgemerkt hoe bijzonder ze eigenlijk wel zijn.

D/2021/45/408 – ISBN 978 94 014 8026 0 – NUR 740

Vormgeving cover: Gert Dooreman

Vormgeving binnenwerk: Studio Lannoo

Zetwerk binnenwerk: Studio Lannoo

Illustraties: Gerda Dendooven

© De auteurs en Uitgeverij Lannoo nv Tielt, 2021.

Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden en
of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Academia Press

Coupure Rechts 88

9000 Gent – België

www.academiapress.com